

ПОЗИЦІЯ УВКБ ООН ЩОДО ПОВЕРНЕННЯ ОСІБ ДО АФГАНІСТАНУ

серпень 2021 р.

Вступ

1. Після виводу міжнародних військ з Афганістану ситуація з безпекою та дотриманням прав людини стрімко погіршилася на значній частині території країни¹. Угруповання «Талібан» швидко захоплювало один район за іншим, а в серпні 2021 року протягом 10 днів таліби захопили 26 із 34 адміністративних центрів провінцій Афганістану і решті решт взяли під контроль президентський палац у Кабулі². Спалах насильства мав серйозний вплив на цивільне населення, включаючи жінок та дітей³. УВКБ ООН занепокоєне небезпекою можливих порушень прав людини щодо цивільних осіб, включаючи жінок і дівчат, а також щодо афганців, яких «Талібан» вважає такими, що зараз пов'язані або раніше були пов'язані з афганським урядом, з присутніми в Афганістані міжнародними військовими силами чи з міжнародними організаціями, що провадять свою діяльність у країні⁴.

¹ Сі-ен-ен, Дані розвідки попереджають про те, що в найближчі місяці столиця Афганістану може бути оточена і захоплена талібами, 12 серпня 2021 р., <https://edition.cnn.com/2021/08/11/politics/afghanistan-intelligence-assessments-kabul-taliban/index.html>; «Нью-Йорк таймс», Чи зможе «Талібан» захопити Афганістан? Ось що нам відомо, 11 серпня 2021 р., <https://www.nytimes.com/2021/08/11/world/asia/taliban-afghanistan-troops-explainer.html>; Управління ООН з координації гуманітарних питань (УКГП), Заява Заступника Генерального секретаря з гуманітарних питань та Координатора надзвичайної допомоги Мартіна Гріффітса стосовно Афганістану, 9 серпня 2021 р., <https://reliefweb.int/report/afghanistan/under-secretary-general-humanitarian-affairs-and-emergency-relief-coordinator>.

² Асошіейтед Прес, «Талібан» захоплює столицю Афганістану після краху уряду, 16 серпня 2021 р., <https://apnews.com/article/afghanistantaliban-kabul-bagram-e1ed33fe0c665ee67ba132c51b8e32a5>; «Аль-Джазіра», «Талібан» каже, що війну в Афганістані закінчено, президент втік з країни: прямий репортаж, 16 серпня 2021 р., <https://www.aljazeera.com/news/2021/8/16/taliban-says-afghanistan-war-over-as-president-diplomats-flee>; «Аль-Джазіра», Афганістан: аналіз наступу «Талібану», 15 серпня 2021 р., www.aljazeera.com/news/2021/8/15/afghanistan-mapping-the-advance-of-the-taliban-interactive; Сі-ен-ен, «Талібан» взяв під контроль президентський палац в Кабулі, 15 серпня 2021 р., <https://edition.cnn.com/world/live-news/afghanistan-taliban-us-troops-intl-08-15-21/index.html>; «Аль-Джазіра», Афганістан: аналіз наступу «Талібану», 15 серпня 2021 р., www.aljazeera.com/news/2021/8/15/afghanistan-mapping-the-advance-of-the-taliban-interactive; Ройтерз, Хронологія: стрімке просування «Талібану» по території Афганістану, 16 серпня 2021 р., <https://www.reuters.com/world/timeline-talibans-rapid-advance-across-afghanistan-2021-08-15/>.

³ УВКБ ООН, УВКБ ООН застерігає, що в результаті конфлікту в Афганістані найбільше страждають жінки і діти з числа переміщених осіб, 13 серпня 2021 р., www.unhcr.org/news/briefing/2021/8/611617c55/unhcr-warns-afghanistans-conflict-taking-heaviest-toll-displaced-women.html; Бі-бі-сі, Війна в Афганістані: в ООН повідомляють, що принаймні 27 дітей загинуло за три дні, 10 серпня 2021 р., www.bbc.com/news/world-asia-58142983; ЮНІСЕФ, Щонайменше 27 дітей загинуло та 136 поранено за останні 72 години під час ескалації конфлікту в Афганістані, 9 серпня 2021 р., www.unicef.org/press-releases/least-27-children-killed-and-136-injured-past-72-hours-violence-escalates. З 1 січня по 30 червня 2021 року МООНСА задокументувала 5 183 жертви серед цивільного населення (1 659 загиблих і 3 524 поранених), що на 47% більше порівняно з першою половиною 2020 року. МООНСА повідомила про різке збільшення числа жертв серед цивільного населення наприкінці цього періоду: з 1 травня по 30 червня 2021 року МООНСА зафіксувала 2 392 жертви серед цивільного населення - майже стільки ж, скільки було задокументовано загалом за попередні чотири місяці. МООНСА, «Афганістан: піврічний звіт про захист цивільного населення у збройному конфлікті з 1 січня по 30 червня 2021 р.», липень 2021 року, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_poc_midyear_report_2021_26_july.pdf.

⁴ Див., наприклад, «Скай Ньюс», Афганістан: «Вони у смертельній небезпеці» - побоювання за впливових жінок, які очолювали зміни в країні, 16 серпня 2021 р., <https://news.sky.com/story/afghanistan-they-are-in-grave-danger-fears-for-influential-women-whospearheaded-change-in-country-12382778>; Ен-бі-сі, Афганські жінки побоюються «похмурого» майбутнього і втрати прав з приходом до влади «Талібану», 15 серпня 2021 р., www.nbcnews.com/news/world/afghan-women-fear-dark-future-loss-rights-

2. За оцінками, від початку 2021 року більше 550 тис. афганців перемістилися у межах території країни внаслідок конфлікту, у тому числі 126 тис. нових ВПО в період з 7 липня 2021 по 9 серпня 2021 року⁵. Хоча поки немає точних даних про кількість афганців, які виїхали за межі країни через бойові дії і порушення прав людини, інформаційні джерела зазначають, що за останні тижні десятки тисяч афганців перетнули міжнародні кордони⁶.

Доступ до території та міжнародний захист

3. Оскільки ситуація в Афганістані залишається нестабільною та невизначеною, УВКБ ООН закликає всі країни дозволити особам, які покидають Афганістан, в'їхати на їхні території та забезпечити дотримання принципу недопущення висилки в усіх випадках. УВКБ ООН зазначає, що необхідно забезпечити, щоб право шукати притулку не порушувалося, щоб кордони тримали відкритими і щоб люди, які потребують міжнародного захисту, не були вимушені залишатися на території своєї країни походження, що може бути потенційно небезпечним. З огляду на це важливо пам'ятати, що держави мають зобов'язання, у тому числі відповідно до звичаєвого міжнародного права, щодо збереження доступу цивільних осіб, які рятуються втечею від конфлікту, до перетину міжнародних кордонів та щодо неповернення біженців у примусовому порядку. Принцип невисилки передбачає також недопущення відмови на кордоні.
4. Усі заяви громадян Афганістану і осіб, які раніше постійно проживали на території країни, котрі звертаються по міжнародний захист, повинні розглядатися у рамках справедливих і ефективних процедур відповідно до норм міжнародного і регіонального законодавства про захист біженців. УВКБ ООН стурбоване тим, що події в Афганістані стали причиною збільшення потреб у міжнародному захисті людей, які рятуються втечею з Афганістану, чи то в ролі біженців відповідно до Конвенції 1951 року або регіональних нормативно-правових актів про захист біженців, чи в

[taliban-gains-ground-n1276636](#); Журнал «Нешнл Джоргефік», 3 поверненням «Талібану» минуле Афганістану загрожує його майбутньому, 15 серпня 2021 р., <https://www.nationalgeographic.com/history/article/as-the-taliban-rise-again-afghanistans-past-threatens-its-present>; «Ей-бі-сі Ньюс», Бойовики «Талібану» піддають стратам військових, що здаються в полон, такі дії можуть порівнюватися до воєнних злочинів, як повідомляють офіційні особи США, 12 серпня 2021 р., <https://abcnews.go.com/Politics/us-warning-taliban-fighters-committing-atrocities-amount-war/story?id=79424000>; «Волл-стріт джорнел», Афганці повідомляють про страти, примусові «шлюби» на територіях, які утримує «Талібан», 12 серпня 2021 р., <https://www.wsj.com/articles/afghans-tell-of-executions-forced-marriages-in-taliban-held-areas-11628780820>; «Ю-Ес-Ей Тудей», «Не буде нормального життя при правлінні «Талібану»: афганські жінки побоюються вбивств та пригнічення після виводу військ США, 5 серпня 2021 р., <https://eu.usatoday.com/indepth/news/world/2021/08/05/afghanistan-withdrawal-taliban-takeover-leaves-women-constant-risk/7426022002/>; Гюман Райтс Вотч, Афганістан: таліби в процесі наступу страчують затриманих, 3 серпня 2021 р., www.hrw.org/news/2021/08/03/afghanistan-advancing-taliban-execute-detainees; Гюман Райтс Вотч, Афганістан: загрози звірств «Талібана» в Кандагарі, 23 липня 2021 р., www.hrw.org/news/2021/07/23/afghanistan-threats-taliban-atrocities-kandahar; «Ей-бі-сі Ньюс», Посольство Афганістану повідомляє, що є відео, на якому зафіксовані катування та вбивства талібами афганських мирних жителів, 16 липня 2021 р., www.abc.net.au/news/2021-07-16/taliban-militants-afghanistan-civilian-torture/100300730; «Волл-стріт джорнел», Покоління афганських спеціалістів втікає із країни напередодні наступу «Талібана», 7 липня 2021 р., <https://www.wsj.com/articles/a-generation-of-afghan-youth-afghanistan-american-troops-pullout-taliban-biden-11625667435>.

⁵ УКГВ, Афганістан: Переміщення у зв'язку з конфліктом, дата звернення - 16 серпня 2021 р., www.humanitarianresponse.info/en/operations/afghanistan/idps. Див. також, УВКБ ООН, Афганські біженці прибувають в Іран з посиленням ескалації насильства, 9 серпня 2021 р., www.unhcr.org/news/press/2021/8/611141ec4/afghan-refugees-reach-iran-violence-escalates.

⁶ «Індепендент», Афганці втікають від правління «Талібана», в Ірані вздовж кордону створюють табори для біженців, 16 серпня 2021 р., www.independent.co.uk/asia/south-asia/iran-afghanistan-refugee-camps-taliban-b1902953.html; «Скай Ньюс», Афганістан. Хаос: юрби людей збираються на кордоні з Пакистаном, втікаючи із захопленої «Талібаном» країни, 13 серпня 2021 р., <https://news.sky.com/video/afghanistan-chaos-as-crowds-descend-on-pakistan-border-after-fleeing-taliban-12380717>; «Нью-Йорк таймс», Страх охоплює Афганістан, сотні тисяч людей залишають країну, 31 липня 2021 р. (оновлено 9 серпня 2021 р.), <https://www.nytimes.com/2021/07/31/world/asia/afghanistan-migration-taliban.html>; інтернет-ресурс «Гандхара», «У нас немає вибору»: з ростом насильства з боку «Талібану» тисячі афганців щодня виїжджають за кордон, 26 липня 2021 р., <https://gandhara.rferl.org/a/afghan-refugees-taliban-violence/31378092.html>. «Наразі кількість афганців, які несанкціоновано прибувають на територію Ірану, за оцінками уряд Ірану, складає приблизно 5 тис. осіб в день або майже в три рази більше, ніж раніше, коли щодня до країни прибувало в середньому 1400 - 2500 осіб». УВКБ ООН, Ситуація в Афганістані: готовність до надзвичайних ситуацій та реагування на них в Ірані, 20 липня 2021 р., <https://bit.ly/3lWZaG0>.

рамках інших форм міжнародного захисту⁷. Аналогічний підхід застосовується до тих осіб, які уже знаходилися в країнах притулку до початку останньої фази ескалації насильства в Афганістані. З урахуванням нестабільної ситуації в Афганістані УВКБ ООН схвалює заходи, яких вживають деякі країни притулку щодо призупинення прийняття рішень стосовно потреб у міжнародному захисті громадян Афганістану та осіб, які раніше постійно проживали в цій країні, до стабілізації ситуації у країні та появи надійної інформації про ситуацію з безпекою та дотриманням прав людини для оцінки потреб у міжнародному захисті окремих заявників. З огляду на нестабільність ситуації в Афганістані УВКБ ООН не вважає доречним відмовляти у наданні міжнародного захисту громадянам Афганістану та особам, які раніше постійно проживали в цій країні, на підставі альтернативи втечі чи переміщення всередині країни.

5. Що стосується осіб, чиї заяви були відхилені до останніх подій в Афганістані, поточна ситуація в цій країні може зумовлювати факт зміни обставин, який необхідно враховувати в разі подачі нової заяви про надання притулку.
6. Заявниками можуть бути особи, які асоціюються з діями, що підпадають під сферу застосування положень про виключення, які містяться у статті 1F Конвенції 1951 року⁸. У таких випадках необхідно буде ретельно вивчити будь-які питання особистої відповідальності за злочини, у зв'язку з якими виникає питання про застосування положень про виключення зі сфери міжнародного захисту біженців. Крім того, для збереження цивільного характеру притулку державам потрібно буде ретельно оцінити ситуацію щодо осіб, які прибувають, щоб виявити збройні елементи і відокремити їх від біженців з числа цивільного населення⁹.

Рекомендація щодо повернення

7. З огляду на те, що ситуація в Афганістані є нестабільною і найближчим часом може залишитися невизначеною, а також з урахуванням гуманітарної кризи, що розгортається в цій країні¹⁰, УВКБ ООН закликає Держави призупинити примусове повернення громадян Афганістану та осіб, які раніше постійно проживали в цій країні, включаючи тих, чиї заяви про надання притулку було відхилено. Мораторій на примусове повернення осіб до Афганістану має діяти до стабілізації ситуації в Афганістані, допоки, згідно з оцінками, ситуація в країні не зміниться таким чином, що дозволить біженцям повернутися на батьківщину в умовах безпеки і поваги людської гідності. Заборона на примусове повернення слугуватиме мінімальним стандартом і має діяти, допоки ситуація в Афганістані щодо забезпечення безпеки, верховенства права і дотримання прав людини суттєво не покращиться, що дозволить організувати безпечно і гідне повернення людей, які були визнані такими, що не потребують міжнародного захисту.
8. Відповідно до зобов'язання, взятого державами-членами ООН на Глобальному форумі з питань біженців щодо справедливого розподілу відповідальності за забезпечення міжнародного захисту біженців, УВКБ ООН також вважає, що було б недоречним примусово повертати громадян Афганістану або осіб, які раніше постійно проживали в цій країні, у країні регіону, з огляду на те,

⁷ Застосовна нормативно-правова база: Конвенція про статус біженців 1951 року і Протокол до неї 1967 року; Кваліфікаційна директива ЄС [Європейський Союз, Директива 2011/95/EU Європейського Парламенту і Ради по стандартам для кваліфікації громадян третіх країн або осіб без громадянства в ролі бенефіціарів міжнародного захисту по єдиному статусу для біженців або для осіб, що мають право на додатковий захист, і щодо змісту захисту, що надається (перероблена) («Кваліфікаційна директива»), 13 грудня 2011 р., www.refworld.org/docid/4f06fa5e2.html]; або інші застосовні регіональні нормативно-правові акти, зокрема Конвенція ОАД 1969 року і Картахенська декларація [Картахенська декларація про біженців, прийнята на колоквіумі по темі «Міжнародний захист біженців у Центральній Америці, Мексиці і Панамі», 22 листопада 1984 р., www.refworld.org/docid/3ae6b36ec.html].

⁸ УВКБ ООН, Рекомендації про надання міжнародного захисту № 5: Застосування положень про виключення за статтею 1F Конвенції 1951 року про статус біженців, 4 вересня 2003 р., CR/GIP/03/05, www.unhcr.org/refworld/docid/3f5857684.html.

⁹ Див. УВКБ ООН, Керівні принципи щодо забезпечення збереження цивільного та гуманітарного характеру притулку, вересень 2006 р., www.refworld.org/docid/452b9bca2.html.

¹⁰ УВКБ ООН, УВКБ ООН попереджає про гуманітарну кризу, що назриває в Афганістані, 13 липня 2021 р., www.unhcr.org/news/briefing/2021/7/60ed3ba34/unhcr-warns-imminent-humanitarian-crisis-afghanistan.html.

що такі країни як Іран і Пакистан десятиліттями з готовністю приймали переважну більшість загальної чисельності афганських біженців у світі¹¹.

9. УВКБ ООН буде продовжувати спостерігати за ситуацією в Афганістані з метою оцінки потреб у міжнародному захисті, що виникають у зв'язку з поточною ситуацією в цій країні.

УВКБ ООН
серпень 2021 р.

¹¹ До кінця 2020 року в Ірані та Пакистані було нараховано 2 млн 215 тис 445 зареєстрованих афганських біженців. УВКБ ООН, Портал даних: Ситуація в Афганістані, <https://data.unhcr.org/en/situations/afghanistan> (дата звернення - 12 серпня 2021 року).